

«Ay de mi —dix la Fortuna— --- si no m'entens a ajudar, espatxa't a respondre, a fi que no perda, tu e los altres, sperant. —O, deessa dels déus mortals, qui entre totes les altres obtenguist principat e majoria! No-t vults *irritar* contra mi, e veges si és en mi ço que tu vults que faça», *Curial (NCL. III, 69.5)*. També s'havia usat una variant *erritar*: «nafres ab mordicatiu *erritades*», *Cauliac (AlcM, s.v.)*; però trigà a fer-se usual (manca encara Busa-N. i OPop).

DERIV.: *Irritació* (c. 1500, *Cauliac*). *Irritant*. *Irritable*: «fo son marit, / pel ram florit / Josep juheu / --- / la maridada / del marit vell / --- / no fon lebro-sa / --- / ésta, curosa / fon, y amorosa, / dolça, agradable, / no *irritable* / com la de Job», *JRoig (Spill, 11192)*; *irritabilitat*, *inirritable*. *Irritament*.

Irritar 'anullar', V. *raó* *Irrogació*, *irrogar*, V. *rogativa* *Irrompible*, *irrompre*, V. *rompre* *Irrotar*, V. *ruixar* *Irruir*, V. *derruir* *Irrupció*, V. *rompre*

Isaga [*AlcM*], ¿potser terme comercial format combinant artificiosament l'element inicial d'*Isona* amb la terminació de *baga* 'baia, fruiteta'? No és de creure que s'inspiressin en el nom d'Isaac, per més que fos un descendent, però llunyà, de Noè. Cf. d'altra banda, bearn. d'Aspa *isaco* «gomme qui découle de certains arbres», al qual troba Rohlfs (*Gc.*, § 25) una arrel basca. O el bc.-cast. *izaga* 'joncar' (*DCEC*)?

ISARD, 'animal semblant a la cabra i a l'antílop, que viu salvatge en els Pirineus', nom que s'estén fins al gascó i llenguadocià pirinencs, afí al bearnès *sàrri*, arag. *sarrío* i, en algunes valls, *chizardo*, *sisar(do)*: d'origen pre-romà, però és incerta l'etimologia exacta; sembla tractar-se d'una denominació proto-basca o ibèrica IZARR-, si bé de dubtós significat originari. □ 1.ª doc.: doc. de 1395 i algun altre del S. XIV.

«Ço que'l Sr. Rey demana, cascun any, per vin moscat, ministrers, *isarts* o pells e altres coses», doc. de 1395; «per ministrers, *isarts* o pells», doc. de 1396, citats per l'*InuLC*; amb els quals sembla que calgui unir el que Faraudo cita, sense datar, del registre 1964 de l'A. C. A.: «manam-vos que, vistes les presents, nos trametats a Barchinona la pell del lahó, la pell del cervo o totes les pells dels *isarts*, axí vermelles com blanques» (*Misc. Fabra*, 157), unió de la qual es deduiria que la data d'aquest doc. seria c. 1390. Que la pell de l'*isard* tenia requesta, ho sabem també per un altre doc. de llavors, del qual deduïm que era per a cobertura de llits: «un sobrelit de *isarcz*; una falçada blava ---», escriptura de la Seu d'Urgell, de l'any 1400 (*BABL* vi, 475). D'altra banda, *isard* figura en noms de llocs pirinencs, com ara el salvatge i escarpadíssim Pic de Castell-*Isard* al NO. de la Pica de Carlit (terme de Portè, Vall de Querol); i, per tant, té bon fonament la conjectura que *yser*t estigui per *isard* (potser mal llegit) en un doc. de 1327, en el qual l'*InuLC* cita l'«artiguam ad Quer de *Lyzert*», a Prats de Molló.

La bèstia i el seu nom han impressionat els poetes de la Renaix.: «Lo clot de Moixeró, verdós y ombri-

vol, / de sos avets y pins entre les branques, / los veu passar, com dues perdius blanques, / de l'estèril Cadí per lo crestell, / on l'estràmpol *isart*, per refrigeri, / troba sols, ab lo liquen de l'altura, / les perles de l'aurora, y l'aygua pura / de la Font regalada del Cristall», *Canigó* (iv, 8b); «quan, de tard en tard, / i avivant l'esguard, / passarà l'*isard*, / sortirà a caccera / --- / les estrelles d'or tindràs per llanternes: / —Vine a la Jungfrau, / vora del cel blau, / a gaudir en pau / de les neus eternes!», *Apelles Mestres (Alpestre)*.

I, per al·lusió a l'esquerpor proverbial dels isards, se n'ha fet un adjectiu *isard*, *isarda*, que Verdager ja usava en l'esborrall de l'*Atl.* (1867), amb el matis de 'sec, escarrit, esquerp': «On ab l'*isarda* Líbia l'Espanya termenara, / partioner, un rengle s'alsava, de turons / --- / de Gibraltar y Ceuta en los altíssims monts», iv, 5a (canviat en la versió de 1878); «quina muntanya més *isarda*», «tenim una minyona molt *isarda*» (*DAG.*); i després el mateix Verd. va usar *isardívol* («valls *isardívoles*», *DAG.*); Bigorra *baka izárda* «vache alerte, vive, vaillante» (a Beudeà, Alf. Schmitt, *Termin. pastorale Pyr.*, 59).

En els nostres Pirineus he sentit *isard* quasi pertot: en tot cas fins més a l'Est de Camprodon, i de l'Alta Cerdanya (també per l'Alt Conflent i àdhuc els vesants del Canigó); més a l'Oest, tota la Cerdanya i Baridà (Riu, Lles, Cerc, Bescaran etc.), a tots els pobles de Cardós i Vall Ferrera, Espot, Boí; baixant riu avall, en tinc nota, pel Segre fins a Cabó (on és veritat que també en diuen *cabra fera*, i hi ha el *Forat* que uns anomenen de la C. F. i els altres de l'*Isard*, a 1500 alt., al SE. del poble); per la Ribagorçana fins a Benavarri (*BDC* vii, 74; *Alcover* hi afegeix Rocabruna i Cabdella, *BDLC* ix, 212) (cf. *CABIROL* entorn del Cadí). Encara que a Benasc diuen *išárso* (mascle i femella), plural *išársos* (1965; Ferraz, p. 37), és ben probable que la diferència es redueixi a la palatal *š/s*, car la terminació pogué néixer d'un plural amb signe doble *išars* > *išársos* (d'on s'extrauria després un singular *išarso*).

Segueix pel vessant Nord dels Pirineus, no sols a la Vall d'Aran, car Rohlfs el recollí des de l'Alt Arieja fins al Lavedà (Merencs, Auzat, Seix, Sentenh, Hòs, Luixon, Aura, Campà, Gavarnia, Baredja). Però en el mateix Lavedà (a Cautarés), apareix la denominació ben diferenciada *sàrri*, que continua per la Vall d'Azun i les bearneses fins a Baretons (*Le Gc.*, § 31; *Cordier, Lav.*, p. 20; *Rev. des Patois Gallo-Rom.* iv, 229; Rohlfs, *Misc. Alcover*, s. v.; Palay; *ALF* mapa 1491). Això és la prolongació transpirenaica de l'arag. *sarrío*, documentat aquí per Huerta (c. 1625), Peralta i Borao. En el costat aragonès, és propi d'Ansó i Echo (*BDC* xxiv, 167; Bergmann, *Grenzgebiet Aragón und Navarra*, p. 75) i el tinc oït, amb arrelament local, fins a Jaca; sense que sigui cosa inaudita més a l'Est, com a terme que és de l'aragonès comú (p. ex. a Torla i a Escuaín), però aquí el terme popular és *sisár* (Torla, 1965), *çitárdo* a Escuaín, Revilla i Bielsa (aquí amb plural alt-aragonès *çitárð*); *çitárdo*, amb plural *çitár-*